

Egy világpolgár vallomásairól

GÖMÖRI GYÖRGY: *ALKONYI SÉTA*

Az 1934-ben született, jelenleg Londonban élő, irodalomtörténészként és a lengyel irodalom fordítójaként is ismert Gömöri György tizenötödik magyar verseskötete, az *Alkonyi séta* leginkább olyan, mintha az olvasó elé kiterítettek volna egy különböző tér- és idősíkokat tartalmazó tablót, amelynek a szerző a számára valamiért fontos pontjain ott hagyta a nyomát, illetve egyes pontok között hasonlóságokat észlelve összekötötte azokat. Sokfelé tekintető, a maga módján játékos anyag, amellyel kapcsolatban éppen ezért nehéz lenne egyetlen fő tulajdonságot kiemelni, túl a már fentebb érzékeltetett kultúr- és politikatörténeti tájékozottságon, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó impresszív szerzői viszonyuláson. A verseket olvasva könnyen támad az az érzésünk, hogy ezek a szövegek a leginkább azért születtek, mert szerzőjük képtelen kifogni az elmesélendő történetekből és az általa érzékelt történelmi párhuzamokból, ezért számára szükségszerű ösztönösséggel osztja meg azokat. Ezt az érzést igazolja a kötet nyitóverse, a *Csak a vers* című darab, amelyben az írás folyamata a légzéshez hasonlítottatik („s e levegőtlen, / szűkös világban / más nem maradt / csak a vers maradt / nekem, mint egy tág, szabad / lélegzetvétel”). Vagyis már a legelső szöveg azt sugallja, hogy az *Alkonyi séta* versei gyakorlatilag az életösztön versei, amely életösztön így hajtóerőként szolgálja azok születését.

Impresszió és életösztön közös ereje hajtja tehát ezeket a szövegeket, amelyek nyelvi megformáltságára – a fülszöveg talán legtalálhatóbb része szerint – az esztétikai finnyáság mellőzése a jellemző. Ugyanakkor nagy kérdés, hogy ez a mellőzés jelent-e többet annál, mint hogy a kötet verseinek nagy része a leginkább a hétköznapi nyelvet imitáló szabadversben íródott. Ezzel el is érkeztünk ahhoz a kérdéshez, hogy miért lehet nehéz az *Alkonyi séta* verseinek súlyt és nagy jelentőséget tulajdonítani. A kötet öt ciklusából négy esetében olvasható, tartalmilag térbeli-történelmi párhuzamokra mutató, formailag ironikusnak mondott szabadversek összhatása sokszor nem több egy rövid, mindennapi publicisztikáénál. Vagyis olyasminél, amit az olvasó egyszer elfogyaszt, tudomásul veszi annak veretes igazságtartalmát, majd átlapoz (vagy átkattint) a következő oldalra, a sporthírekhez. A formanyelv és a tartalom közös metszéspontjában olyan élmény lapul, amelyekhez hasonlóval az online hírfogyasztás korában túlon túl el vagyunk látva. Igencsak tanulságos ezzel a szemmel olvasni a *Társrobot kerestetik* című próbálkozást, amelynek zárójeles műfajmegjelölése hirdetés az interneten. A hangnem valóban a netes társkeresők konzolidáltabb típusát idézi („Tisztes társrobotot szeretnék, többéves garanciával”), mindeközben azonban éppen e játékos formai hasonulás miatt érzékelhető egyre nehezebben az a tompán fájdalmas társadalomkritika, amely egyébként minden kétséget kizáróan megbújik mögötte. Igazságot tenni gyakorlatilag lehetetlen azt illetően, hogy ez a nehézség a netes tartalomfogyasztáshoz szokott olvasó vagy az ahhoz képest sokkal finomabb ingerekkel dolgozó szerző hozzáállásából fakad-e. Ami viszont ebből a példából biztosan látszik, hogy nagyon könnyen fennáll a veszélye annak, hogy amit az itt olvasható költészet esetében irodalmi szempontból ironiának hívunk, az

érzelmileg nem több pusztá rezignáltságnál. Ez felveti azt a kérdést is, hogy amikor az impresszió és életöszön által fűtött szerzői ironia találkozik az olvasó rezignáltságával, akkor utóbbit ebben a helyzetben vajon motiválhatja-e bármi is arra, hogy a kötet következő oldalára lapozzon, ahol aztán egy nyelvileg hasonlóan megalkotott szöveggel fog találkozni.

Hasonló irányú kérdéseket vet fel a könyvnek az a tulajdonsága is, hogy Gömői politikai-történelmi párhuzamainak találkozási végtelenjében nem egy esetben Magyarország több mint tizenkét éve regnáló miniszterelnöke, illetve annak politikája áll. Ez a célirányosság a leginkább a *Sziszifosz Hunniában* című negyedik ciklus verseire jellemző, de már felbukkan egy-egy korábbi darabban is. Az egészen könnyed eleganciájú *Régi és újabb nevekről* című elmélkedés végén például egy klasszikusan költői kérdés formájában [„Viktória meg lappang. Vajon férfi- / változata meddig lesz még ütős a Honban?"]. A beszédes című *Freud doktor föl száll a kisvasútra* kapcsán talán az a legszembetűnőbb felismerés, ahogyan a Londonban élő Gömői versnyelve elkezdí költői eszközként – toposzként? szimbólumként? – kezelni a hazai politikai elit tevékenységét. A szövegben Freud doktor a felcsúti kisvasúton utazik, merthogy „tanulmányt / készül írni a kisebbrendűségi / komplexus tárgyiasulásáról és valamiért / úgy véli, éppen ezen a környéken talál majd / jól feldolgozható anyagra”. Az ilyen és ehhez hasonló próbálkozások [„Ma Geszt helyett Felcsút ül tort fölöttünk” – *A forradalmak utóélete*; „...minden község saját futballstadiont kap” – *Másképp jár az idő*] két kérdést is felvetnek a politikai költészettel kapcsolatban. Egyrészt, hogy mi a célja, másrészt pedig, hogy hogyan érdemes művelni. Amennyiben abból indulunk ki, hogy célja egy konkrét és tényleges változás elérése az adott politikai helyzetet illetően, abban az esetben a költői kérdéseket alkalmazó, szelíden ironikus formanyelv meglehetősen kétségeket keltő választásnak bizonyul erre a célra, hiszen épphogy az az indulat hiányzik belőle, amely a változást kiprovokálhatná. Ellenben amennyiben azt a lehetőséget választjuk, hogy – mindenfajta érzelmi minősítés nélkül – öncélúnak tekintünk egy politikai témájú verset, abban az esetben az ironikus formanyelv ehhez tökéletes választás. Márpedig Gömői szövegeinek esetében valószínűleg inkább utóbbiról van szó, részben talán abból a már említett okból kifolyólag is, hogy a kortárs hazai politikai viszonyokra egy Londonban élő szerző néz rá. Ezt az ellentmondásos viszonyt valószínűleg nem is lehetne mással feloldani, mint elegáns ironiával [ráadásul a történésekre való távolabbi ránézésnek olykor meg is lehet a maga tanulsága], másrészt viszont nagyon nehéz ezzel a viszonyulással az egyébként jogosan kritizált hazai viszonyok között mit kezdeni. Ennek a megértéséhez olyan, térben és időben sokat látott világpolgárnak kellene lenni, mint amilyen maga a szerző, ez pedig itthonról szemlélve talán egyre nehezebb feladat. Mindazonáltal ezen aktuálpolitikai érintettségű versek jelenléte nem élesen koncepciózus a kötetben, inkább csak alkalomszerűen bele-belefolyik abba az alkotói mezőbe, amely Gömői rendelkezésére áll, mégis egy olyan jellegzetesség, amellyel a hazai olvasónak mindenképpen meg kell küzdenie.

Amivel talán ennél kevésbé kell megküzdenie, az ennek a tér-és idősíkokat tartalmazó tablónak a többi megjelölt pontja. Az *Ó, Caracalla!* című első ciklus ebből a szempontból egy történelmi kirándulás, amely nagyjából felváltva mesél egy kicsit a történelmi Olaszországról, egy kicsit a történelmi Magyarországról, időben

széles skálát átfogva: a római Caracalla császár bukásától egészen a szerző 1956-os emlékeiig jutunk. Ezen szövegek élvezetéhez alapvetően csak bizonyos fokú történelmi kíváncsiságra van szükség, ráadásul a szövegek egyikének-másikának kifejezetten jól áll a távolságtartó ironia. Például a *Korona vagy kard* című – zárójeles műfaját tekintve – árpádházi jelenetnek, vagy az *1615 újév: Molnár Albert Rimaynál* című darabnak, amelyben előbbi jegyzi le utóbbival kapcsolatos élményeit. Az *öreg Norwid* című ciklusban felbukkannak az angol irodalom nevei: a rövid életű, első világháborúban elesett Wilfred Owen, Leonard és Virginia Woolf, Ted Hughes és [az amerikai születésű, ám Hughes-hoz szorosan kötődő] Sylvia Plath. Ugyanitt – a Gömöri által korábban fordított – Czesław Miłosz erejéig beköszön a lengyel irodalom, illetve több hazai, már elhunyt pályatársról is szólnak versek. Utóbbi kategória talán legkedvesebbje az *Álom, két költővel* című darab, amelyben Pilinszky és Weöres Sándor kapnak kitüntetett figyelmet.

A *Nyár a Farkastónál az Alkonyi séta* egyetlen olyan ciklusa, amely félre tudja tenni a történelmi barangolást, és sokkal inkább természetlírát folytat, helyenként erotikával megfűszerezve, ezzel a kötet közepén kifejezetten megkönnyebbülést jelentve. A versnyelvet működtető dallamosság és játékoság talán az itt olvasható verseknek áll a legjobban, tudniillik nem terhelik őket a korábban említett klasszikusan súlyos témák. A ciklus címadó verséből olyan nyugalom árad („a tó békéje sok-sok pénzt megér / néha a mi csöndünkkel összeér”), amelyet olvasva már-már arra következtetünk, hogy az eddig folyamatosan bolyongó versbeszélő végre, ha nem is hazaért – ki tudja, ebben a lírában hol is van a haza –, de mindenképpen egy olyan ponthoz ért, amelyben szívesen ejtőzik anélkül, hogy közben bármi máshoz viszonyítaná. Úgy tűnik tehát, hogy még ennek a nyughatatlannak és mozgékonyak érzett versvilágnak is megvannak a maga biztos pontjai. [*Tipp-Cult Kft.*]

STERMECZKY ZSOLT GÁBOR

Prímelés

VIDA GERGELY: *MELLÉKALAK*

Nincs egyedül Vida Gergely költői munkásságának követője, amennyiben a szerző új könyvét olvasva a déjá vu tapasztalatában részesül. A paramnézia és a vele járó bizonytalanságérzet visszatérő hatáseggyüttesnek bizonyul a szerző versesköteteit tekintve. Vida ugyanis jellemzően kísérletezik ötletek, szövegdarabok és vershelyzetek újbóli felhasználásával, finomhangolásával, a variációk kompozícióba rendezésének lehetőségeivel. Ám míg a szóban forgó jelenség esetében kizárólag a már átéltség ténye deklarálható [hiszen a „már megtörtént” esemény körülményei nem felidézhetők], addig a *Mellékalak* „ismerős” komponenseit könnyedén visszakereshetjük. Az ismétlésmódozatok reflektálttá tételével pedig felülvizsgálatra kerülhet a déjá vu [vélt] képzete is.

Vida nem egyszerűen kölcsönöz vagy másodközül korábbi köteteiből; a precedens szövegváltozatokhoz képest lényegi módosítások történnek. Összevetve